

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ГАРІФУЛЛІН МАКСИМ ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК 342.9

**АДМІНІСТРАТИВНИЙ АКТ
ЯК РЕЗУЛЬТАТ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне
право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Ужгород – 2024

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Класичному приватному університеті.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор

Козар Юрій Юрійович,

Кам'янець-Подільський податковий інститут,

проректор із навчально-методичної та наукової роботи

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

Олійник Олег Вікторович,

Київський торговельно-економічний фаховий коледж

Державного торговельно-економічного університету,

директор відокремленого структурного підрозділу

доктор філософії у галузі права

Бенца Констанція Костянтинівна,

суддя Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області

Захист відбудеться «19» липня 2024 року о 12:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07 Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3, зал засідань Вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у національній бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розіслано «18» червня 2024 року

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Т.П. Попович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Стаття 1 Конституції України встановлює, що Україна є правовою державою. Виходячи з цього, одним із основних обов'язків нашої держави є забезпечення належного рівня організації публічної влади. Одним з елементів чого виступає чітка та якісна процедура прийняття рішень з боку публічної влади, зокрема коли такі рішення можуть вплинути на права особи чи накласти на неї обов'язки.

17 лютого 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про адміністративну процедуру», який набрав чинності 15 грудня 2023 року. З цього часу в Україні з'явився закон, який визначає загальні аспекти взаємодії адміністративних органів з фізичними та юридичними особами під час прийняття рішень. При цьому, адміністративні органи як учасники таких відносин мають дбати не тільки про ефективне виконання законів, а й захищати права, свободи та законні інтереси учасників адміністративного провадження.

У цьому дисертаційному дослідженні приділяється увага адміністративному акту як інструменту діяльності адміністративних органів. Прийняття адміністративного акту, по суті, є перетворенням абстрактної правової норми у рішення, яке має конкретний характер. При цьому адміністративний акт завжди має визначеного адресата, а сама процедура прийняття адміністративного акту є формалізованою.

Закон України «Про адміністративну процедуру» дає можливість особам аргументувати власну позицію під час адміністративного провадження на кшталт того, як це відбувається під час судового процесу, хоча й із відмінностями від останнього.

Попри загалом позитивний ефект від прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру» є потреба у комплексному дослідженні його норм, щоб визначити, чи існує потреба у внесенні змін до окремих положень.

Оскільки Україна перебуває на шляху до повноцінного членства у Європейському Союзі, то існує потреба співставити положення українського закону та законодавства окремих європейських держав – членів Європейського Союзу, зокрема йдеться про Польщу, Чехію, Словаччину та Румунію.

Порівняння у цьому випадку допоможе знайти шляхи до підвищення ефективності адміністративної процедури в Україні, яка ґрунтується на засадах верховенства права, рівності та пропорційності.

Крім того, останнє на сьогодні ґрунтовне дослідження адміністративних актів (О.А. Мілієнко «Теоретико-прикладні аспекти застосування адміністративних актів». Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;

інформаційне право. Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2021) було здійснено ще до моменту прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру».

Іншим дослідженням, яке має помітний слід у становленні доктрини адміністративного права щодо адміністративного акту є дисертація О.О. Мандюка на тему: «Індивідуальні адміністративні акти: теорія та практика застосування» (2017 рік), у якому автор приділяє увагу як розумінню сутності індивідуального адміністративного акту, так й особливостям прийняття та дії адміністративних актів.

О.І. Скоров у дисертації на тему: «Адміністративні акти Міністерства внутрішніх справ у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» (2016 рік) приділяє увагу виключно розумінню правової природи адміністративних актів конкретно визначеного центрального органу виконавчої влади – Міністерства внутрішніх справ України.

О.В. Рой у дисертаційному дослідженні «Правові акти суб'єктів владних повноважень як предмет публічно-правового спору» (2019 рік) фрагментарно звертається до актів Комітету Міністрів Ради Європи та законів Естонії, Мальти, Німеччини та Франції, аналізуючи сутність адміністративного акту.

Вказані дисертаційні дослідження об'єднує як мінімум два аспекти. По-перше, вони були здійснені ще до моменту прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру». По-друге, у контексті порівняльно-правового методу дослідження, вони не апелюють до досвіду таких зарубіжних держав як Польща, Чехія, Словаччина та Румунія, зокрема, у питанні визначення особливостей прийняття адміністративного акту на кожній зі стадій.

Науково-теоретичним підґрунтям цієї дисертації є праці українських та зарубіжних науковців у галузі адміністративного права, які проводили дослідження юридичної природи адміністративних актів, зокрема йдеться про роботи таких авторів як В. Авер'янов, В. Бевзенко, В. Біла, І. Бойко, Н. Галіцина, А. Лавренко, А. Левандовські, О. Люхтергандт, О. Маркова, О. Мілієнко, С. Мельник, Б. Мельниченко, О. Соловійова, В. Тимощук, А. Турчак, С. Хазанов, А. Школик, Е. Шмідт-Ассманн та інші.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до проєкту Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки (Розділ I якої передбачає «Пріоритетні напрямки фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права», зокрема пункту 1.2. «Удосконалення національної правової системи та її адаптації до європейського права», пункту 1.3. «правове забезпечення державного будівництва та розвитку політичної системи» та ін.), Плану запроєктної роботи Верховної Ради України на 2023 рік, схваленого Постановою Верховної Ради

України від 07 лютого 2023 року № 2910-IX, а також відповідно до наукової теми «Баланс публічних і приватних інтересів при приватному регулюванні суспільних відносин» (державний реєстраційний номер 0122U002006) кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права Класичного приватного університету.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб здійснити комплексний аналіз правової доктрини та нормативної бази та на підставі цього визначити особливості адміністративного акту як інструменту діяльності адміністративного органу, а також сформулювати пропозиції щодо удосконалення положень Закону України «Про адміністративну процедуру».

Для досягнення цієї мети необхідно виконати такі завдання:

- здійснити загальну характеристику адміністративної процедури в зарубіжних державах;
- визначити особливості становлення законодавства про адміністративну процедуру в Україні;
- охарактеризувати поняття адміністративного акту, визначити його ознаки та здійснити класифікацію;
- проаналізувати принципи прийняття адміністративних актів;
- визначити стадії процедури прийняття адміністративних актів;
- здійснити порівняльний аналіз особливостей процедури прийняття адміністративних актів на кожній із стадій в зарубіжних державах та в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які пов'язані із прийняттям адміністративних актів.

Предметом дослідження є особливості правового регулювання адміністративного акту як результату адміністративної процедури.

Методи дослідження. Щоб досягнути поставленої мети та виконати завдання було використано загальнонаукові та спеціальні методи.

Історично-правовий метод використано при дослідженні розвитку законодавства про адміністративну процедуру в Україні (підрозділ 1.2.).

Логіко-семантичний метод застосовано для визначення сучасного стану наукової розробки проблематики адміністративної процедури та адміністративного акту (розділ 1, підрозділ 2.1.).

Метод аналізу й узагальнення судової практики використано для вивчення практики Верховного Суду у сфері адміністративної процедури (підрозділ 1.2.).

Формально-юридичний метод дозволив проаналізувати та систематизувати категорії адміністративних актів (підрозділ 2.1.).

Техніко-юридичний метод застосовано для того, щоб здійснити тлумачення положень законодавчих та нормативно-правових актів (розділи 1, 2, 3).

Метод правового прогнозування сприяв визначенню можливих варіантів покращення правового регулювання адміністративної процедури вцілому та адміністративних актів зокрема (підрозділ 2.2., розділ 3).

Порівняльно-правовий метод сприяв узагальненню досвіду зарубіжних держав у досліджуваній сфері (розділи 1, 2, 3).

Нормативна база цього дослідження включає Конституцію України, закони Верховної Ради України, акти Кабінету Міністрів України, окремі міжнародно-правові акти, закони зарубіжних держав, зокрема Польщі, Чехії, Словаччини, Румунії, Німеччини, Франції, Сполучених Штатів Америки, Угорщини, Греції, Албанії, Естонії та інших зарубіжних держав.

Емпірична основа дослідження включає гендбук «Принципи адміністративного права щодо відносин між адміністративними органами та приватними особами», прийнятий Радою Європи (містить аналітичні матеріали) та рішення Верховного Суду.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є першим в українській правовій доктрині комплексним дослідженням адміністративних актів як результату адміністративної процедури після прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру» 17 лютого 2022 року. Внаслідок проведеного дослідження здійснено обґрунтування низки положень та висновків, які є важливими як для юридичної науки, так і для діяльності адміністративних органів в Україні. Зокрема,

уперше

- запропоновано критерій класифікації адміністративних актів, виходячи з кола зобов'язаних осіб. У такому разі поділ здійснюється на адміністративні акти *ad rem* (які зобов'язують власників конкретної речі) та адміністративні акти *ad personam* (які зобов'язують певне коло осіб);

- визначено відмінності щодо обов'язкових елементів заяви особи у разі, якщо вона виступає у ролі ініціатора адміністративного провадження в Україні, Польщі, Чехії, Словаччині та Румунії. Такими елементами є: найменування адміністративного органу, ім'я особи, контактні дані особи, адреса місця проживання, дата народження, зміст вимоги заявника, дата складення заяви, підпис особи;

- запропоновано внести зміни до Закону України про адміністративну процедуру, а саме:

розширити положення частини 2 статті 67 Закону України «Про адміністративну процедуру» та надати особі можливість брати участь у слуханнях у справі в режимі відеоконференції;

запропоновано внести зміни до Закону України «Про адміністративне процедуру» та викласти положення частини 9 статті 67 цього закону у такій редакції:

«9. Посадова особа адміністративного органу застосовує усне попередження до особи, яка не дотримується порядку або не виконує її законне розпорядження, а в разі повторного порушення приймає рішення про видалення такої особи із залу слухання та/або накладення на неї штрафу»;

запропоновано доповнити положення статті 34 Закону України «Про адміністративну процедуру» абзацом другим у такій редакції:

«Строк перегляду справи за скаргою не повинен перевищувати п'ятнадцяти календарних днів, якщо адміністративний акт є явно протиправним»;

удосконалено

- теоретичні підходи до визначення поняття адміністративної процедури як нормативно-регульованої діяльності адміністративних органів, які діють у межах власної компетенції та з метою забезпечення та втілення принципів належного врядування, результатом якої є прийняття рішення або юридично значущої дії індивідуального характеру для вирішення конкретної справи;

- розуміння зловживання повноваженнями з боку адміністративного органу, як недобросовісного використання повноважень з протиправними мотивами та з неналежним тлумаченням мети закону. У разі невідповідності законній меті адміністративні акти мають набувати статусу «*ultra vires*» (за межами повноважень);

- підходи до розуміння засобів доказування в адміністративному провадженні в Україні та зарубіжних державах;

набули подальшого розвитку

- дослідження, які стосуються зарубіжного досвіду правового регулювання адміністративної процедури як на наднаціональному рівні (Європейський Союз), так і щодо окремих держав-членів Європейського Союзу (Німеччина, Фінляндія, Франція, Польща), а також враховано досвід тих держав, які позитивно вплинули на розвиток засадничих положень про адміністративну процедуру (США);

- підходи до визначення змісту поняття «адміністративний акт»;
- дослідження щодо особливостей підходів до розуміння адміністративного акту в Албанії та Греції;

- дослідження щодо визначення стадій прийняття адміністративних актів;
- розуміння підстав дострокового припинення дії адміністративних актів, враховуючи румунський та польський досвід, та підстав, які призводять до нікчемності адміністративного акту, враховуючи чеський досвід.

Практичне значення отриманих результатів становить подальша можливість їхнього використання:

- *у науково-дослідній сфері* – отримані результати можна використати для дослідження особливостей прийняття адміністративних актів адміністративними органами;
- *у сфері законотворчості* – сформульовано пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про адміністративну процедуру»;
- *у юридичній практиці* – рекомендації, узагальнення та висновки, які сформульовано у цій роботі дозволять покращити діяльність адміністративних органів в Україні;
- *у навчальному процесі* – положення дисертації можуть використовуватись під час підготовки підручників, посібників та навчально-методичних матеріалів з таких дисциплін: «Адміністративне право», «Адміністративно-процедурне право», «Актуальні проблеми організації публічної влади України», «Захист прав у публічному урядуванні», «Порівняльне адміністративне право».

Особистий внесок дисертанта. Дисертація є самостійною науковою роботою, у якій висвітлено пропозиції автора щодо правової природи адміністративного акту. Наукові положення, висновки та пропозиції, які виносяться на захист, отримані дисертантом самостійно. У дисертаціях співавторів результати спільних робіт не використовувалися.

Апробація матеріалів дисертації. Наукові положення дисертації обговорювалися на засіданні кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права Інституту економіки і права Класичного приватного університету.

Основні результати дослідження оприлюднені на чотирьох міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Наукове сьогодні: ювілейний збірник, присвячений 60-річчю природничо-географічного факультету МДПУ імені Богдана Хмельницького» (м. Мелітополь, 2021 рік), «Закарпатські правові читання. Трансформація національних правових систем країн Центральної та Східної Європи в умовах сучасних викликів: Матеріали XIV міжнародної науково-практичної конференції» (м. Ужгород, 2022 рік), «Наукове сьогодні: стан та перспективи регіональних досліджень: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції» (м. Запоріжжя, 2020 рік), «Всеукраїнська науково-практична з

міжнародною участю «Інтеграція українських наукових досліджень в міжнародний простір: регіональний аспект» (м. Запоріжжя, 2023 рік).

Публікації. Основні положення дисертації викладені у семи наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, у тому числі в одному зарубіжному науковому виданні, а також у чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують п'ять підрозділів та висновків. Загальний обсяг дисертації – 198 сторінок, з яких основний текст – 164 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність вибраної теми дослідження, вказано на зв'язок з науковими програмами, планами, темами, грантами, охарактеризовано методи дослідження. Визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, сформульовано положення, що містять наукову новизну, висвітлено практичне значення отриманих результатів, наведено дані про особистий внесок дисертанта, апробацію результатів дисертації, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **розділі 1 «Правове регулювання адміністративних процедур: зарубіжний досвід та особливості запровадження в Україні»**, який складається із двох підрозділів, розкрито особливості розуміння юридичної природи адміністративної процедури, чого було досягнуто завдяки ґрунтовному дослідженню зарубіжного досвіду у контексті адміністративної процедури, так і завдяки аналізу динаміки розвитку законодавства про адміністративну процедуру в Україні.

Підрозділ 1.1. «Загальні положення про адміністративну процедуру: зарубіжний досвід» містить дослідження практики зарубіжних держав щодо правового регулювання адміністративної процедури. Визначено, що США мають довгу історію концептуалізації інститутів адміністративної процедури, оскільки закон про адміністративну процедуру був прийнятий американським законодавцем ще у 1946 році. Натомість у Франції такий акт набув чинності лише у 2015 році).

Аналіз зарубіжного досвіду (США, Франція, Німеччина, Угорщина, Республіка Казахстан, Фінляндія тощо) дозволив зробити висновок про те, що спільним для згаданих держав є обмеження свавілля адміністративних органів та розробка ефективної взаємодії між адміністративними органами та особами. Забезпечення прав, свобод та законних інтересів останніх здійснюється завдяки

підвищенню рівня залученості громадськості до адміністративної процедури шляхом:

- прийняття та обговорення адміністративних актів;
- гарантування принципів прозорості та відкритості у відносинах з адміністративними органами;
- можливості оскарження таких рішень до адміністративних органів вищого рівня або ж до адміністративного суду.

У підрозділі 1.2. «Законодавство про адміністративну процедуру: українські реалії» досліджено становлення та розвиток правового регулювання адміністративної процедури в Україні. Проаналізовано положення Конституції України, які є основою як для Закону України «Про адміністративну процедуру», так і для діяльності адміністративних органів щодо процедури прийняття адміністративних актів.

Визначено, що в Україні робота над прийняттям закону про загальну адміністративну процедуру, який би забезпечив ефективність у роботі адміністративних органів та на якісному рівні здійснював регламентацію щодо взаємодії адміністративних органів та осіб, тривала більше ніж двадцять чотири роки.

Робиться висновок, що така робота триватиме й надалі, про що свідчать зміни до Закону України «Про адміністративну процедуру», а також практика Верховного Суду. Однак цей закон став тригером для запровадження нової ідеології функціонування адміністративних органів та їх посадових осіб.

У розділі 2 «Поняття, основні ознаки та принципи процедури прийняття адміністративного акту», який складається з двох підрозділів, визначено доктринальні та законодавчі підходи до розуміння сутності адміністративного акту, визначено його основні ознаки. Особлива увага приділяється аналізу принципів процедури прийняття адміністративних актів.

Підрозділ 2.1. «Поняття та основні ознаки адміністративного акту» містить ґрунтовний аналіз юридичної природи адміністративного акту. Встановлено, що адміністративний акт потрібно розглядати як результат здійснення діяльності адміністративного органу, а зміст адміністративного акту містить одностороннє волевиявлення адміністративного органу з метою зміни, припинення чи реалізації прав та обов'язків особи. Здійснюючи таку діяльність із застосуванням дискреції, адміністративний орган визначає, яка поведінка особи є прийнятною у конкретному випадку.

Визначено ознаки адміністративного акту, до яких можна віднести те, що:

- адміністративний акт має індивідуальний характер;
- адресатом адміністративного акту є конкретна особа;

- прийняття адміністративного акту здійснює адміністративний орган, який має необхідну компетенцію;
- адміністративний акт має на меті реалізацію матеріальних норм адміністративного права, а його прийняття має відбуватись відповідно до визначеної законом процедури;
- внаслідок прийняття адміністративного акту встановлюються, змінюються чи припиняються права та обов'язки осіб, яким він адресований.

Визначено класифікатори та здійснено класифікацію адміністративних актів на різні види.

За змістом адміністративні акти поділено на матеріальні та процесуальні. Матеріальні регулюють права та обов'язки, а процесуальні – їх застосування в різних видах процедур. Виходячи з характеру наслідків для особи, адміністративні акти поділяються на обтяжуючі (негативні) та сприяючі (позитивні). Відповідно до кола зобов'язаних осіб ми розрізняємо акти *ad rem*, які зобов'язують власників конкретної речі та *ad personam*, які зобов'язують певне коло осіб.

У підрозділі 2.2. «Принципи процедури прийняття адміністративного акту» проаналізовано принципи адміністративної процедури, які є фундаментом для діяльності адміністративного органу під час процедури прийняття адміністративного акту.

Детально аналізуються тринадцять принципів, які визначені у статті 4 Закону України «Про адміністративну процедуру», серед яких, зокрема: верховенство права, у тому числі законності та юридичної визначеності; рівність перед законом; обґрунтованість; безсторонність (неупередженість) адміністративного органу; добросовісність і розсудливість; пропорційність; відкритість; своєчасність і розумний строк; ефективність; презумпція правомірності дій та вимог особи; офіційність; гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні; гарантування ефективних засобів правового захисту.

Звертається увага на те, що у Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи про належну адміністрацію додатково також згадується про такі принципи як принцип правової визначеності, принцип участі та принцип поваги до приватності. Наводиться їхнє визначення.

Також проаналізовано принципи, які закріплено у гендбуці «Принципи адміністративного права щодо відносин між адміністративними органами та приватними особами», який видано Радою Європи. Встановлено, що такі принципи поділено на дві категорії: основні принципи та процедурні принципи.

Визначено, що принцип відповідності законній меті означає, що адміністративні органи не можуть переслідувати неналежну мету шляхом видання

адміністративного акта. Мета або цілі закону, зазвичай, визначаються у преамбулі до закону або у пояснювальній записці до законопроекту.

Акцентується увага на тому, що відповідно до принципу обґрунтованості адміністративний орган має зібрати та ретельно проаналізувати матеріали, що мають доказове значення у справі, такі як пояснення осіб, висновки експертів тощо. Адміністративний орган повинен уникати формулювання недостатньо обґрунтованих висновків, що базуються на припущеннях, а не на конкретних даних. Також неприпустимим є приділення уваги обставинам, які фактично не мають відношення до справи.

На думку автора принцип пропорційності передбачає необхідність балансу між правами людини, вимагаючи, щоб будь-яке втручання у права було виправдане обставинами, які мають розумний зв'язок із інтенсивністю втручання.

У розділі 3 «Загальна характеристика процедури прийняття адміністративного акту: порівняльний аналіз» здійснено порівняльний аналіз процедури прийняття адміністративного акту в Україні, Польщі, Чехії, Словаччині та Румунії. Визначено особливості прийняття адміністративного акту на кожній із стадій. Дослідження у цьому розділі було проведено, виходячи з того, що до стадій процедури прийняття адміністративного акту віднесено: ініціювання адміністративного провадження; початок адміністративного провадження та підготовку справи до вирішення; дослідження обставин справи та збирання доказів; розгляд та вирішення справи; проведення слухання у справі; адміністративне оскарження.

У цьому розділі також визначено вимоги до оформлення заяви, яка ініціює адміністративне провадження з боку особи та зроблено порівняння щодо визначення засобів доказування в адміністративному провадженні.

Установлено, що на стадії розгляду та вирішення справи діяльність адміністративного органу має бути спрямована на визначення змісту адміністративного акту. Встановлено, що учасник адміністративного провадження має право на адміністративне оскарження. Подача скарги за загальним правилом зупиняє дію адміністративного акту, тобто виконання рішення відкладається до прийняття рішення за скаргою.

Внаслідок проведеного дослідження запропоновано внести зміни до Закону України про адміністративну процедуру, а саме:

- розширити положення частини 2 статті 67 Закону України «Про адміністративну процедуру» та надати особі можливість брати участь у слуханнях у справі в режимі відеоконференції;

- внести зміни до Закону України «Про адміністративну процедуру» та викласти положення частини 9 статті 67 цього закону у такій редакції:

«9. Посадова особа адміністративного органу застосовує усне попередження до особи, яка не дотримується порядку або не виконує її законне розпорядження, а в разі повторного порушення приймає рішення про видалення такої особи із залу слухання та/або накладення на неї штрафу»;

– доповнити положення статті 34 Закону України «Про адміністративну процедуру» абзацом другим у такій редакції:

«Строк перегляду справи за скаргою не повинен перевищувати п'ятнадцяти календарних днів, якщо адміністративний акт є явно протиправним».

ВИСНОВКИ

У ході дослідження сформульовано наукові положення, а також отримано наукові результати, що за своєю сукупністю розв'язують важливе завдання в науці адміністративного права: йдеться про розробку теоретичних положень та рекомендацій, які мають на меті удосконалити процедуру прийняття адміністративного акту в Україні. Під час наукової роботи було враховано положення законодавства про адміністративну процедуру зарубіжних держав. Узагальнені висновки є наступними:

1. Адміністративна процедура має ряд ознак, що розкривають її суть. По-перше, нормативний характер, що дозволяє регламентувати поведінку учасників адміністративної процедури відповідно до законодавчих норм. По-друге, йдеться про спрямованість на прийняття адміністративного акту з метою забезпечення ефективної реалізації прав осіб та уникнення їх порушення.

2. Здійснено класифікацію адміністративних актів за різними критеріями. За змістом адміністративні акти поділено на матеріальні та процесуальні.

За характером наслідків для особи адміністративні акти поділяються на обтяжуючі (негативні) та сприяючі (позитивні).

Зважаючи на коло зобов'язаних осіб, запропоновано розрізняти акти *ad rem*, які зобов'язують власників конкретної речі, та *ad personam*, які зобов'язують певне коло осіб.

3. Адміністративний акт може бути прийнято у письмовій формі (український законодавець розрізняє усну та паперову форму письмового адміністративного акту) або усній формі.

Визначено, що у Польщі рішення адміністративного органу, які учасники провадження можуть оскаржити в порядку адміністративного оскарження або звернутись до адміністративного суду, виносяться виключно у письмовій формі.

4. У ході роботи досліджено принципи процедури прийняття адміністративних актів. Проаналізовано ті принципи, які закріплені у статті 4 ЗУ

«Про адміністративну процедуру», а саме: принцип верховенства права, принцип рівності перед законом, принцип обґрунтованості, принцип неупередженості адміністративного органу, принцип добросовісності та розсудливості, принцип пропорційності, принцип відкритості, принцип своєчасності та розумного строку, принцип ефективності, презумпцію правомірності дій та вимог особи, принцип офіційності, гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні та гарантування ефективних засобів правового захисту.

Прийняття адміністративного акту має відбуватись з використанням повноважень та відповідно до мети, для реалізації якої таке повноваження надано. Мета визначається у тексті закону або має впливати з його цілей. Зловживання повноваженнями означає їх недобросовісне використання з протиправними мотивами та зі спотвореним тлумаченням мети. У разі невідповідності законній меті адміністративні акти мають набувати статусу «*ultra vires*», тобто за межами повноважень.

Принцип обґрунтованості передбачає, що адміністративний орган повинен уникати формулювання недостатньо обґрунтованих висновків, які базуються на припущеннях, а не на конкретно встановлених даних. Обґрунтування також означає, що адміністративний орган зобов'язаний застосувати норми матеріального права до визначених фактів, приймаючи адміністративний акт.

Принцип пропорційності передбачає, зокрема, що негативні наслідки для прав, свобод та інтересів особи внаслідок прийняття адміністративного акту мають бути значно меншими, ніж ті, що могли б виникнути у разі відсутності такого акту.

Акцентовується увага на тому, що право бути вислуханим під час адміністративного провадження є вимогою поваги до людської гідності та дає можливість реалізувати право на представлення своїх інтересів. З іншого боку зміст цього права передбачає, що адміністративний орган має поінформувати та проконсультувати учасника адміністративного провадження щодо самого провадження та щодо його прав та обов'язків.

5. Визначено, що у Кодексі адміністративного провадження Польщі закріплено принцип взаємодії адміністративних органів. У ЗУ «Про адміністративну процедуру» цей принцип прямо не визначено у статті 4, проте стаття 26 українського закону визначає можливість отримати допомогу від іншого адміністративного органу у порядку адміністративної взаємодопомоги.

Досліджено принципи, які закріплено у Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи про належну адміністрацію. Охарактеризовано принцип правової визначеності, принцип участі та принцип поваги до приватності.

Принцип правової визначеності передбачає, що адміністративні органи не можуть вживати ретроактивних заходів. Таке положення співвідноситься із

положенням частини 1 статті 58 Конституції України, яка передбачає, що закони не можуть мати зворотної дії в часі за винятком ситуацій, коли вони пом'якшують чи скасовують відповідальність особи. Відповідно до принципу участі адміністративні органи надають особам можливість брати участь у підготовці та прийнятті адміністративних рішень, які зачіпають їхні права чи інтереси. Принцип поваги до приватності передбачає, що адміністративні органи мають поважати конфіденційність особи, здійснюючи обробку персональних даних.

Встановлено, що у гендбуці Ради Європи «Принципи адміністративного права щодо відносин між адміністративними органами та приватними особами» принципи поділено на дві категорії: (1) основні принципи та (2) процедурні принципи.

Перша категорія включає принципи: законності, рівності перед законом, відповідності законним цілям, пропорційності, об'єктивності та неупередженості, захисту законної довіри та наданих прав, відкритості.

Друга категорія включає такі принципи: доступу до державних послуг, право бути почутим, представництва та допомоги, термінів, повідомлення, викладення причин та зазначення способів правового захисту, виконання адміністративних актів.

6. Можна стверджувати, що доктринальне розуміння стадій прийняття адміністративного акту та стадії, які закріплені у Законі України «Про адміністративну процедуру» є фактично тотожними. Відмінності полягають у тому, що у доктрині сформовано підхід, відповідно до якого прийнято виділяти лише чотири стадії прийняття адміністративних актів (початок адміністративного провадження, підготовка справи до розгляду та вирішення, розгляд справи та прийняття рішення, адміністративне оскарження). Натомість у ЗУ «Про адміністративну процедуру» стадії більше деталізовано та структуровано: виокремлено стадії ініціювання адміністративного провадження, початок адміністративного провадження та підготовка справи до вирішення, дослідження обставин справи та збирання доказів, розгляд та вирішення справи, проведення слухання у справі, адміністративне оскарження. При цьому останні дві стадії не є обов'язковими.

7. Визначено відмінності щодо обов'язкових елементів заяви особи у разі, якщо вона ініціює адміністративне провадження, у таких державах як Україна, Чехія, Словаччина, Польща та Румунія.

У заяві особи зазначаються такі відомості: найменування адміністративного органу (обов'язково для України), ім'я особи (обов'язково для усіх досліджених держав), контактні дані особи (обов'язково для України, Чехії та Румунії), адреса місця проживання (обов'язково для усіх держав, крім Словаччини), дата народження (обов'язково для Чехії), зміст вимоги заявника (обов'язково для усіх держав), дата

складення заяви (обов'язково для України), підпис особи (обов'язково для України, Польщі та Румунії).

Можемо стверджувати, що в Україні, Чехії, Словаччині, Польщі та Румунії існують дещо відмінні підходи до визначення засобів доказування в адміністративному провадженні. Встановлено, що процедурні закони цих держав до засобів доказування відносять (1) пояснення учасників адміністративного провадження, (2) документи, (3) висновки та пояснення експертів, (4) пояснення свідків.

Відмінності у засобах доказування полягають у тому, що в Україні до засобів доказування додатково віднесено дані відповідних національних електронних інформаційних ресурсів, результати обробки (перевірки) даних в автоматичному режимі та речі. У Румунії натомість засобом доказування в адміністративному провадженні також може бути «будь-яка інформація». Це певним чином корелюється з такими засобами доказування в Україні як дані відповідних національних електронних інформаційних ресурсів та результати обробки (перевірки) даних в автоматичному режимі. У Чехії та Словаччині засобами доказування вважаються дані, які можна отримати внаслідок проведення огляду (візуального огляду – в Польщі).

8. У певних випадках вирішення адміністративної справи може застосовуватись принцип «мовчазної згоди», коли адміністративний орган мав можливість відмовити особі, але не зробив цього протягом визначеного законом часу. Відповідні положення закріплені у статті 58 ЗУ «Про адміністративну процедуру», а також у польському законодавстві.

9. У Польщі окремим категоріям осіб під час проведення слухання у справі дозволяється брати участь за допомогою технічних засобів. Це, наприклад, стосується осіб, які позбавлені волі. Відповідна норма у польському законодавстві забезпечує реалізацію принципу рівності перед законом та сприяє недискримінації учасників адміністративного провадження.

Враховуючи польський досвід, пропонуємо доповнити главу 5 ЗУ «Про адміністративну процедуру» нормою про додаткові гарантії забезпечення участі осіб під час проведення слухання у справі у разі, якщо особа перебуває в іншому населеному пункті поза межами юрисдикції адміністративного органу. Зокрема, пропонується розширити положення частини 2 статті 67 ЗУ «Про адміністративну процедуру» та надати особі можливість брати участь у слуханнях у справі в режимі відеоконференції.

Виявлено, що якщо поведінка особи під час проведення слухання у справі є неналежною, то на таку особу можуть накласти штраф після попереднього попередження та видалення з місця проведення засідання. Така норма закріплена

польським законодавцем. У Чехії адміністративний орган також може накладати штраф на особу, якщо вона: (1) не з'явиться на виклик адміністративного органу без поважної причини, (2) якщо вона порушує порядок, незважаючи на попереднє попередження з боку адміністративного органу, (3) якщо вона не виконує вказівок офіційної особи. В Україні натомість передбачено тільки усне попередження та видалення за повторне порушення.

Враховуючи польський та чеський досвід, пропонується внести зміни до ЗУ «Про адміністративну процедуру» та викласти положення частини 9 статті 67 цього закону у такій редакції:

«9. Посадова особа адміністративного органу застосовує усне попередження до особи, яка не дотримується порядку або не виконує її законне розпорядження, а в разі повторного порушення приймає рішення про видалення такої особи із залу слухання та/або накладення на неї штрафу».

10. У контексті адміністративного оскарження вважаємо, що у законі потрібно розрізнити підстави, які дають можливість оскаржити адміністративний акт. Так, пункт 1) частини 1 статті 79 ЗУ «Про адміністративну процедуру» говорить про те, що такою підставою є порушення або можливе порушення прав, свобод чи законних інтересів особи внаслідок прийняття адміністративного акту. Але, на нашу думку, якщо йдеться про грубе порушення приписів правових норм або якщо це очевидно з матеріалів справи, а пояснення від учасників провадження не потрібні, то має йтися не про тридцять календарних днів, а про скорочену процедуру перегляду справи за скаргою.

Відтак пропонуємо доповнити положення статті 34 ЗУ «Про адміністративну процедуру» абзацом другим у такій редакції:

«Строк перегляду справи за скаргою не повинен перевищувати п'ятнадцяти календарних днів, якщо адміністративний акт є явно протиправним».

11. Досліджено підстави дострокового припинення дії адміністративного акту. Відповідно до румунського законодавства такими підставами є скасування, анулювання, відкликання, призупинення, зміна або доповнення адміністративного акту. Польський законодавець передбачає, що дострокове припинення можливе у разі скасування чи зміни адміністративного акту. Український законодавець до таких підстав відносить скасування та відкликання.

12. Здійснено порівняльний аналіз підстав, які призводять до нікчемності адміністративного акту. У Чехії такою підставою є прийняття адміністративного акту адміністративним органом, який немає компетенції для прийняття такого акту. Інші підстави – внутрішня суперечливість положень адміністративного акту, юридична чи фактична неможливість виконання рішення адміністративного органу, наявність інших недоліків, що унеможливають виконання адміністративного акту.

Український законодавець до таких підстав відніс такі: (1) відсутність в адміністративному акті інформації про адміністративний орган, який його прийняв, (2) недотримання стандартизованої форми адміністративного акту, (3) відсутність компетенції в адміністративного органу для прийняття адміністративного акту, (4) для виконання адміністративного акту потрібно вчинити злочин, (5) адміністративний акт неможливо виконати з об'єктивних підстав.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Гаріфуллін М.В. Наукові дефініції й практики законодавчого закріплення поняття «адміністративний акт»: вітчизняний та закордонний досвід. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 395-401. DOI : <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-1-395-401>.
2. Гаріфуллін М.В. Вирішальна роль принципів адміністративної процедури в забезпеченні ефективного регулювання адміністративних актів. *Аналітично-порівняльне право*. 2024. № 1. С. 366-374. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.65>.
3. Garifullin Maksym. On the question of legal regulation of administrative procedures on the example of foreign countries. *Visegrad Journal on Human Rights*. Issue 6. 2023. P. 16-19. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2023.6.3>.
4. Гаріфуллін М.В. Відповідність політичної, економічної та правової ситуації України критеріям вступу до Європейського Союзу. *Нове українське право*. № 6. Т. 1. 2022. С. 74-80. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.6.1.10>.
5. Козар Ю.Ю., Гаріфуллін М.В. Інститут державно-приватного партнерства в Україні: окремі аспекти. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 4. 2021. С.173-179. DOI: [10.31733/2078-3566-2021-4-173-179](https://doi.org/10.31733/2078-3566-2021-4-173-179).
6. Козар Ю.Ю., Гаріфуллін М.В. Парламентський контроль у системі державного управління в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 2. 2022. С. 51-57. DOI: [10.31733/2078-3566-2022-2-51-57](https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-2-51-57).
7. Козар Ю.Ю., Гаріфуллін М.В. Роль державних та недержавних інститутів у процесах соціальної адаптації вимушених переселенців в Україні. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2022. № 1 (3). С. 82-90. DOI: <https://doi.org/10.32366/2709-9261-2022-3-1-82-90>.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Пайда Ю.Ю., Гаріфуллін М.В. Об'єктивні ознаки адміністративних правопорушень правил дорожнього руху. Наукове сьогодення: ювілейний збірник, присвячений 60-річчю природничо-географічного факультету МДПУ імені Богдана Хмельницького / за ред. Л. М. Донченко, І. А. Арсененко, С. В. Гришко, С. І. Пачева, Л. І. Полякової, Я. В. Попенка, А. А. Проценка. Мелітополь: МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2021. С. 260-267.

2. Гаріфуллін М.В. Зарубіжний досвід правового регулювання адміністративних процедур. Закарпатські правові читання. Трансформація національних правових систем країн Центральної та Східної Європи в умовах сучасних викликів: Матеріали XIV міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 28–29 квітня 2022 р. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 162-164.

3. Гаріфуллін М.В. Проблематика правового регулювання процедури прийняття адміністративних актів. Наукове сьогодення: стан та перспективи регіональних досліджень: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 18 листопада 2022 р.) / за ред.: Л. І. Полякової, Ю.Ю. Козара, С.В. Гришко, О.В. Непші, А.А. Проценка, А.М. Крилової. Запоріжжя: МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2022. С. 191-194.

4. Гаріфуллін М. В. Поняття «адміністративний акт» в Європейському законодавстві. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Інтеграція українських наукових досліджень в міжнародний простір: регіональний аспект», присвяченої 100-річчю Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Запоріжжя, 21 квітня 2023 р.) / Уклад.: Л.І. Полякова. А.М. Крилова, С.В. Гришко, Ю.Ю. Козар, О.В. Непша, А.А. Проценка, Т.Є. Христова. Запоріжжя: ФОП Однорог Т.В., 2023. С. 108-109.

АНОТАЦІЇ

Гаріфуллін М.В. Адміністративний акт як результат адміністративної процедури. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2024.

Дисертаційне дослідження є комплексним та ґрунтовним науковим дослідженням, яке спрямоване на виявлення особливостей правового регулювання адміністративних актів. Автор сформулював наукові положення та

висновки, що характеризуються науковою новизною та мають теоретичне та практичне значення. Цього вдалося досягнути, зокрема завдяки активному застосуванню порівняльно-правового методу.

Проаналізовано досвід зарубіжного правового регулювання адміністративної процедури як на наднаціональному рівні (Європейський Союз), так і щодо окремих держав-членів Європейського Союзу (Німеччина, Фінляндія, Франція, Польща). У дослідженні також ураховано досвід США як держави, що позитивно впливає на розвиток засадничих положень про адміністративну процедуру.

Було здійснено класифікацію адміністративних актів. Відповідно до змістовного критерію адміністративні акти поділено на матеріальні та процесуальні. Характер наслідків для особи як критерій для розмежування передбачає поділ адміністративних актів на негативні та позитивні. Виходячи з кола осіб, на яких адміністративний акт покладає обов'язки, виокремлено адміністративні акти *ad rem* та адміністративні акти *ad personam*. Перший вид адміністративних актів зобов'язує власників конкретної речі, тоді як другий вид – конкретно визначене коло осіб.

Проаналізовано принципи процедури прийняття адміністративних актів. Перш за все йдеться про принципи, які закріплено у статті 4 Закону України «Про адміністративну процедуру».

Дослідження було доповнено аналізом принципів, які закріплено у Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи про належну адміністрацію (додатково осмислені принцип правової визначеності, принцип участі та принцип поваги до приватності) та гендбук «Принципи адміністративного права щодо відносин між адміністративними органами та приватними особами», який видано Радою Європи (встановлено, що принципи поділено на дві групи: основні принципи та процедурні принципи).

Стверджується, що існують певні відмінності щодо обов'язкових елементів заяви особи у разі, якщо вона ініціює адміністративне провадження, у таких державах як Україна, Чехія, Словаччина, Польща та Румунія. Так, у заяві особи зазначаються такі відомості: найменування адміністративного органу (обов'язково для України), ім'я особи (обов'язково для усіх досліджених держав), контактні дані особи (обов'язково для України, Чехії та Румунії), адреса місця проживання (обов'язково для усіх держав, крім Словаччини), дата народження (обов'язково для Чехії), зміст вимоги заявника (обов'язково для усіх держав), дата складення заяви (обов'язково для України), підпис особи (обов'язково для України, Польщі та Румунії).

Необхідно констатувати, що існують ідентичні засоби доказування в адміністративному провадженні України, Польщі, Чехії, Словаччині та Румунії.

Йдеться про те, що процедурні закони усіх держав до засобів доказування відносять пояснення учасників адміністративного провадження, документи, висновки та пояснення експертів, пояснення свідків.

Досліджено підстави дострокового припинення дії адміністративного акту. Відповідно до румунського законодавства такими підставами є скасування, анулювання, відкликання, призупинення, зміна або доповнення адміністративного акту. Польський законодавець передбачає, що дострокове припинення можливе у разі скасування чи зміни адміністративного акту. Український законодавець до таких підстав відносить скасування та відкликання.

Здійснено порівняльний аналіз підстав, які призводять до нікчемності адміністративного акту. У Чехії такою підставою є прийняття адміністративного акту адміністративним органом, який немає компетенції для прийняття такого акту. Інші підстави – внутрішня суперечливість положень адміністративного акту, юридична чи фактична неможливість виконання рішення адміністративного органу, наявність інших недоліків, що унеможливають виконання адміністративного акту.

Автором дисертаційного дослідження запропоновано внести зміни до Закону України про адміністративну процедуру.

Ключові слова: адміністративна процедура, адміністративний орган, адміністративний акт, правове регулювання, процедура прийняття адміністративного акту, стадія, Україна, зарубіжні держави, правовий принцип, ініціювання адміністративного провадження, прийняття рішення, адміністративне оскарження, припинення дії адміністративного акту.

Garifullin M.V. Administrative act as a result of administrative procedure. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the degree of Candidate of Legal Sciences in the field of 12.00.07 – administrative law and process; financial law; informational law. – Uzhhorod National University, Uzhhorod, 2024.

Dissertation study is a complex and thorough scientific research, which is aimed at identifying the peculiarities of legal regulation of administrative acts. The author has formulated scientific propositions and conclusions that are characterized by scientific novelty and have theoretical and practical significance. This was achieved, in particular, due to the active application of the comparative legal method.

The experience of foreign legal regulation of administrative procedure is analyzed both at the supranational level (European Union) and in relation to individual member states of the European Union (Germany, Finland, France, Poland). The study also takes into account the experience of the USA as a state, which has a positive effect on the development of basic provisions on administrative procedure.

Classification of administrative acts was carried out. According to the substantive criterion, administrative acts are divided into substantive and procedural acts. The nature of the consequences for a person as a criterion for demarcation involves the division of administrative acts into negative and positive ones. Based on the circle of persons on whom an administrative act imposes obligations, administrative acts *ad rem* and administrative acts *ad personam* are distinguished. The first type of administrative acts obliges the owners of a specific thing, while the second type - a specifically defined circle of persons.

The principles of the procedure for adopting administrative acts are analyzed. First of all, this regards to the principles enshrined in Article 4 of the Law of Ukraine "On Administrative Procedure".

The study was supplemented by an analysis of the principles enshrined in the Recommendations of the Committee of Ministers of the Council of Europe on proper administration (the principle of legal certainty, the principle of participation and the principle of respect for privacy were additionally elaborated) and the handbook "Principles of administrative law regarding relations between administrative bodies and private individuals", which was issued by the Council of Europe (it was established that the principles are divided into two groups: basic principles and procedural principles).

It is claimed that there are certain differences regarding the mandatory elements of a person's statement in the event that he initiates administrative proceedings in countries such as Ukraine, the Czech Republic, Slovakia, Poland, and Romania. Thus, the following information is indicated in the person's application: name of the administrative body (mandatory for Ukraine), name of the person (mandatory for all the surveyed states), contact details of the person (mandatory for Ukraine, the Czech Republic and Romania), place of residence address (mandatory for all countries except Slovakia), date of birth (mandatory for the Czech Republic), content of the applicant's claim (mandatory for all countries), date of application (mandatory for Ukraine), signature of the person (mandatory for Ukraine, Poland and Romania).

It is necessary to state that there are identical means of proof in the administrative proceedings of Ukraine, Poland, the Czech Republic, Slovakia, and Romania. It is about the fact that the procedural laws of all states include explanations of participants in administrative proceedings, documents, conclusions and explanations of experts, explanations of witnesses as means of proof.

The reasons for early termination of the administrative act have been studied. According to Romanian legislation, such grounds are the cancellation, annulment, revocation, suspension, amendment or addition of an administrative act. The Polish legislator provides that early termination is possible in the event of cancellation or change of an administrative act. The Ukrainian legislator refers to such grounds as cancellation and revocation.

A comparative analysis of the reasons leading to the voidness of an administrative act was carried out. In the Czech Republic, such a reason is the adoption of an administrative act by an administrative body that does not have the competence to adopt such an act. Other reasons are the internal inconsistency of the provisions of the administrative act, the legal or factual impossibility of implementing the decision of the administrative body, the presence of other deficiencies that make the implementation of the administrative act impossible.

The author of the dissertation study has proposed amendments to the Law of Ukraine on administrative procedure.

Keywords: administrative procedure, administrative body, administrative act, legal regulation, procedure for adopting an administrative act, stage, Ukraine, foreign countries, legal principle, initiation of administrative proceedings, decision-making, administrative appeal, termination of administrative act.

Підписано до друку 12.06.2024. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 0,8. Тираж 50 прим. Зам. № 1/12-06/
Видавництво УжНУ «Говерла».
88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18.
Телефон +38 (095) 212 7679